

Akpamyk

Biri barmyş, biri ýokmyş. Öňde bir adamyň 7 sany ogly barmyş. Bular aw awlap gün göryänmiş. Olaryň ýekeje-de gyz doganlary ýokmyş. Bir gün ejeleri göwreli bolýar. Ejeleriniň aý-güni dolan wagty, doganlar awa gitmekçi bolup, ejesine:

- Gyz doganmyz bolsa öýüň gafsyna gurjak asyp goy, erkek bolsa ok-ýaý goy-diýip gidipdirler.

Bularyň bir gyz dogany bolýar. Gafyň agzyna gurjak asýarlar. Emma bir içigara aýal ýamanlyk edip gurjagy aýryp, ýerine ok-ýaý asýar. Doganlar awdan gelip, ok-ýaýy görüp: "biziň gyz doganmyz bolmandyr"-diýip, öýkeläp bir dagyň köweginde jaýlaşyp, aw awlamak geziberýärler. Yndi bular bu ýerde galsyn, habary täze bolan gyzdan alalyň.

Ene-atalary täze bolan gyzyň adyna Akpamyk dakyp, ogullarynyň gelerine gözleşýärler. Bir gün geçdi gelmediler, bir aý geçdi gelmediler, bir yyl geçdi gelmediler. Olar ogullaryndan tamalaryny üzýärler. Ene-atalary garry bolansoň olaryň ugruna çykyp bilmändirler, Akpamyga hem hiç zat aýtmadyrlar.

Aý geçip, yyl geçip, Akpamyk dokguz, on ýaşyna basýar. Bir gün goňsulary üme edýär. Yüň saýdyrmak üçin goňsulardan ýardam sorayar, Akpamygyň ejesine hem gelip:

- Gyzyň ümä ber!-diýip sorayarlar.

Ejesi: Honha, özirazy bolsa gidibersin-diýip jogap berýär.

Akpamyk hem göwünli bolup, ümä barýar. Yşläp oturan aýallaryň biri Akpamygy synajak bolup:

- "kimiň erkek dogany bolsa düypde otursyn, kimiň erkek dogany bolmasa aşakda ojak başynda otursyn"-diýär.

Akpamyk baryp gapyň agzynda oturýar. Bir garry aýal:

- "Weyi, keygim, sen ýokarrak geç"-diýär.

Akpamyk: "Enejan meň erkek doganym ýok"-diýär.

- "Wah, gyzym, iylň birki dogany bolsa, seň ýedi sany goç ýaly doganyň bar, ýokary geç, ýokarrak"-diýär.

Akpamyk geň galyp:

- "Men bu wagta çenli muny eşitmändigim"-diýär.

Garry daýza: "Gyzym, olar garry bolansoň, özleri gidip bilmeýärler, sen gider diýip, aýdan däldirler. Seň doganlaryň Gök dagyň bir gowagynda ýaşaýarlar. Men saňa ejeňe nähil aýtdyrmasy öwredeyin. Sen barda: "Eje maňa gawurga edip ber!" diýi, edip berse ony her zat bilen berse alma,"eliň bilen ber!"-diýip aýt, gazanyň üstünden eli bilen "al" diýip uzatsa, eliniň daşyndan gaýym tutup, doganlaryň ýerini sora"-diýär.

Akpamyk öýe gelip:

- "Eje, kelläm agyrýar, gawurga edip bersene"-diýär.

Ejesi derrew gawurga edip berýär. Ol gawurgany gazanyň üstünden uzadanda Akpamyk, ejesiniň eli gaty gysyp, doganlarynyň ýerini soraýar. Ejesi gyzgyn hawra çydaman, olaryň ýaşaýan ýerlerini aýttýar. Soňra ejesi:

- "Gyzym, olary tapjak bolsaň, men saňa bir köke bişirip bereyin, şoni tirl-de gidiber, köke nirede dursa doganlaryň şol ýerde dir-diýär.

Akpamyk pişigini ýanyna alyp, kökejigini tirläp gidiberýär. Biraz ýöränlerinden soň, Akpamyk dem-dinç almak üçin ýoluň gyrasynda irkilýär. Pişik ajygyp, kökäň bir kenaryndan gädip iýýär. Akpamyk oýanyp ýölä düşüp gitjek bolanda, ýaňky kökeji tigirlemeýär. Aglap oturşuna bir atly gelip ondan näme diýip aglaýanyny soraýar, Akpamyk hem bolan zady aýttýar, onda ol adam:- "Gädilen ýere palçyk ýavşyrsaň bolar"-diýär. Akpamyk ýene-de kökesini tirläp gidiberipdir. Köke baryp Gök dagyň bir ýerinde durupdyr. Görse uly bir gowagyň içinde bir topar ganly geyim bar, bir näçe bölek et hem asylyp goylupdyr. Akpamyk bu geyimleri yuwup, etden nahar bişirýär. Birden bir topar adam gelýär. Akpamyk bir ýere bukunýar. Doganlary gelip görseler, öňki ýali däl, nahar bişirgili, geyimler yuguly. Bular geyimlerini çalşyryp, iýip-içip arkaýyn ýatýarlar. Ertir awa gidýärler. Akpamyk ýene ganly eşikleri yuwup, nahar taýýarlap bukunýar. Doganlar gelip görseler, düynkiden hem gawy edilip goylupdyr. Olar: "Geliň, birimiz galyp, muny kim edyändigini bileyli" diýip maslahatlaşýarlar. Ylkiji gezek uly dogany galýar, ol gaty ýadaw bolansoň derrew uwklaýar. Akpamyk onuň uwklanyny bilip, geyimleri yuwup, nahar bişirip, ýene-de gizlenýär. Doganlary gelip görseler, öňki ýaly nahar taýýar, geyimler bolsa yuwguly diýär.

Olar : "kim edýärka?" diýip sorasalar, uly dogan: "Men uwklap galypdyryn" diýär. Ertesi ondan kiçi dogany saklanypdyr. Bu hem uwka gidip galýar. Garaz bularyň altysy bilebilmändir. Ahiri in kiçi dogany öýde galypdyr. Uwklamaz ýaly gülbiyke barmagyny dilip, duwz sefipdir, awudan gözüne uwky gelmändir. Görse bir gyz çykyp, geyimleri yuwup, asym asмага duranda, dogany baryp:

- ins bolsaň-da, jyns bolsaň-da dur-da nämedigiňi aýt-diýär.

Akpamyk:- "Men siziň doganyz "- diýipdir.

Bular tanşyp, beyleki doganlary gelyänçä, nahar taýýarlap, soňra kiçi dogany beyleki doganlarynyň öňünden buwşlap çikipdir. Doganlar begenip, Akpamygy keygiň yiligi bilen bakyp başlapdyrlar.

Aradan birnäçe gün geçýär. Bir gün Akpamyk öý süvrüp ýörka, bir kişmiş tapyp, "pişim-pişim" diýip, pişigini çagrypdyr. pişigi gelmändir, onsoň kişmiş Akpamygyň özi iýipdir.

Bir salymdan soň pişigi gelip:

- "Näme diýip çagyrdyň?"- diýip soraýar.

Akpamyk:

- "Bir kişmişjik tapdym, şony saňa bereyin diýip çagyrdym" diýipdir.

- "Hany nätdin?"

- "Gelmansoň özüm iydin"- diýär.

Pişik:

- "Onda men ody söndürjek"- diýär.

Akpamyk:

- "Men çakmak daş bilen od ýakmagy bilmeýärim"- zordan pişigi köşetýär

Ýene bir gün Akpamyk öý süvrüp ýörşine bir igde tapyp:

"Pişim-pişim" diýip pişigini çagyryr. Pişik gelmänsoň, ony özi iýýär. Bir salymdan soň pişik gelip:

- "Meni näme diýip çagyrdyň"- diýip soraýar.

- "Bir igde tapdym,şony berjekdim, gelmänsoň özüm iydım"- diýär.

Pisik:

- "Onda ody söndürerin"- diýip, Akpamygyň oduny söndürýär.

Akpamyk çakmak bilen od ýakjak bolýar başarmaýar, nahar hem giyjä galyp barýar, ahyry töweregine göz aýlaýar, görse, bir ýerden tüsse çykýar. Akpamyk:" şol tüsseden od getireyin" diýip ugraýar. Baryp gafydan salam berip girýär welin görse bir çal döw otyr.

Döw Akpamygy görüp:

- " Şonça salam bermedik bolsaň, iki yüzüp, bir ýalmardym"-diýip, soňra:

- "Gel giyzym, meniň başymy gözläp ber!"

Akpamyk biraz salym döwüň saçyny gözläp berýär, soňra:

- "Men od diýip geldym, gaýtjak"- diýär.

Döw:

- "Hany sen etegini tut!"- diýip, Akpamygyň etegine ilki bir köz atyp, izyndan kül goyup,soňra od goyup: " bar gyzym" diýip ugradýar.

Akpamyk ody alyp ugraýar, ýaňky köz etegini deşip, ondan kül dökülüp, iyz bolup gelipdir, Akpamygyň mundan habary ýokmyş. Öýe gelip nahary bişirýär. Doganlary awdan gelip, ertesi ýene awa gidýärler.Ýaňky döw küli iyzarlap, akpamygyň öýni tapýar. Akpamyk döwi görüp, gafyny içinden bekläp oturýar. Ol gafa gelip:

- "Gafyny aç, ýa-da barmagyň birini gafyň arasyndan çykar"- diýýär.

Akpamyk barmagyny çykarýar. Döw barmakdan gaýym tutup, bir temen bilen deşip, ganyny sorup, soň:

- "Doganlaryňa aýtsaň, iýerin"- diýip,gaýdýar.

Akpamyk gorkusyndan doganlaryna aýdmaýar.Döw her gün gelip, Akpamygyn ganyndan sorup gidýär. Akpamyk gün-günden horlanyp reňki saralýar.

Doganlary:"näme bolýar" diyselere:"hiç zat bolanok" diýär.

Doganlary:

- "Geliň şuny biljek bolaýlyň"- diýşip, awa ugran bolup, bir ýerde bukunyp ýatýarlar.

Akpamyk işlerini bitirip, döwüň geler wagty bolanda, gafyny içinden bekläp oturýar. Gan içmäge öwrenen döw gelip, gafyny kakýar, doganlar ýedi ýerden dofulyp, döwüň janyny asmanda kaýarlar. Emma onuň kellesi: "çöpden-çörden kän bolup gelerin" diýip, togalanyp ötegidýär. Akpamygyň doganlary onuň izyndan ýetip bilmän galýarlar. Birnäçe wagt geçip-geçmänkä, ol kelle bir näçe döw bolup gelip, ýedi doganyň ýedisini hem öldürüp, etlerini iýip, süňklerini taşlap gidýär. Akpamyk bir keygiň derisiniň aşagynda giyrip bukunýar. Döwler ony görmeýärler.

Döwler gidensoň, Akpamyk doganlarynyň süňklerini bir ýere yygnap, olary keyik hamy bilen basyryp, bir aty münüp, oba-oba aýlanyp, bilimli adamlardan doganlaryny nädip diyreldip boljagyny sorap ýörkä, ahyry bir garry aýalyň üstünden barypdyr.

Garrl aýal:

- "Gyzym, doganlaryny diyreltmek gaty gyn iş"- diýär.

Akpamyk: "Gyn hem bolsa aýt" - diýär

Garry aýal:

- "Akmaýa diýen bir düýe bar, onuň süydünden getirip, olaryň üstüne sepseň, jana gelerler. Akmaýa adam görse iyyändir, südüni almak aňsat däl. Ýöne köşegi hamrakdyr, ol kömek berer"- diýär.

Akpamyk düýe saglanda deriden bolan ýanlik alyp akmaýanyň ugruny gözläp ýola düşýär. Bir gün akmaýanyň köşegini tapýar. Köşek Akpamygy görüp, oynap, bökjekläp ýanyna gelýär. Akpamygyň yüzünden-gözünden siypap, gerek zadyny aýtýar.

Köşek:

- "Bolýar, ýöne enem bilse, ikimizi hem iýer, sen meniň goltugumyň aşagyna giyrip, tüýe gafsanyp bar, men emip ýanlyga guýaryn"- diýär. Düýeleriň garyn we goltuk aşagynda köp tüý bolýar.

Akpamyk:

- "Bolýar"- diýip, köşiegiň tüýne gafsanyp oturýar.

Köşek enesiniň ýanyna baran mahaly akmaýa:

- "Adam iysy bar"- diýär. "Enejan, adam näme işlesin?!"- diýip köşek ýalbaransoň, akmaýa emdirip başlaýar. Akpamygyň ýanlygy dolansoň, köşek usullyk bilen, aýrylyp, otlar bolup, arany açyp ugraýar. Akmaýa-da bir zada şek edip, köşiegiň

izindan seredýär Köşek otlar bolup, Akpamygyň atynyň ýanyna barýar. Akpamyk köşege "sag bol" diýip, süýdi alyp gitýär. Akmaýa muny görüp, topulýar. Akpamyk ýetdirmeyär. Akmaýa köşegine bakyň: "gara daşlar bol sen balam"- diýip gargyş edýär. Köşgi şol ýerde daş bolup doňup galýar.

Köşegi doňup galansoň, Akmaýanyň hem ol ýerde durasy gelmeyär, bu eden işine her näçe ökünse-de peydas degmändir. Emjegi bolsa süýtde dolup, azary artypdyr. Ahyrsoň näderini bilmän, asmana göterilip gidenmiş. Ol asmanda köp wagtlap aýlanyp gezenmiş. Onuň asmanda ýörän ýoluna bolsa, süýdi seçilip gidenmiş, olaryň her damjasy bir yyldyza öwürülenmiş, "akmaýanyň ýoly" diýilýän yyldyzlar hem şeydip döränmiş diýärler! Bu gürrün munda galsin. Ýndi habary Akpamykdan alaly.

Akpamyk akmaýanyň süýdünü getirip, doganlarynyň süňklerini ýerbe-ýer goyupdyr, emma biriniň ýagyrmysynyň süňkünü tapmandyr, ony döw çeynäpmi, nädipmi, garaz tapyp bilmändir. Akpamyk süňkleriň üstüne süýdi sepip, bir gara keçä dolapdyr. Birnäçe wagt geçenden soň, doganlary asgyrşyp:

- "Aý, kän ýatypdyrys"- diýip, ýerlerinden galýarlar.

Akpamyk bulara hemme eden işini aýtýar. Doganlary Akpamygyň özü üçin beýle çepa çekendigini bilip, ondan köp razy bolýarlar. Hemme doganlary bütýn bolup, iň kiçileriniň ýagyrn süňkünüň biýisi kem bolupdyr.

Ýedi dogan täzedan öňki ýaly awa çykýarlar. Akpamyk, olary öýerip, her haýsyna gelin alyp berýär. Doganlary, Akpamygy öňküdenem gawy görýärler.

Olaryň aýallary: "Biziň ärlermiz bizi Akpamykça görmeýärler, geliň bir maslahat edeyliň!" diýärler.

Yň uly doganlarynyň aýaly:

- "Geliň, Akpamygy basyp, bogazyna, gurşun guýalyň"-diýär.

Yn kiçi doganynyň aýalyndan başgasy razy bolýar.

Akpamygyň kiçi gelnejesi:

- "Beýle iş etmek bolmaz"- diýip, garşy bolanda, başgaly:

- "Seň hem bogazyňa gurşun guýarys"- diýip, ony gorkuzypdyrlar.

Bular Akpamygy basyp, bogazyna hem gulagyna gurşun guýýarlar. Akpamyk lal hem ker bolýar. Yň kiçi gelenjesi bu işe goşulmaýar. Ýöne gorkusyndan hiç zat aýdyp bilmändir. Şondan soň, Akpamyk gün gitdigiçe horlanyp başlaýar.

Doganlary:

- "Näme bolýar?"- diyseler hem Akpamyk jogap bermeýär.

Yň uly gelnejesi:

- "Men Akpamyga näme bolynyny bilýärim, oňa är gerek, yürejigine kär gerek"- diýär.

Agalary:- "Kimi halasa barsyn"- diýärler kiçi gelnejesi: - "Muny bir akmaýa mündürüp göýberiň" diýär.

Doganlary bir akmaýany kejebeläp, bezäp, Akpamygy mündürüp göýberýärler.

Şol wagtda padyşa bilen weziriň ogullary awa çykanmyşlar. Görseler çölüstanyň çetinden bir gara görüňär Gel-gel, üsti bezegli kejebeli maýa öz ugruna otlap ýör.

Padyşanyň ogly:

- "Yçi meniňki"- diýär.

Weziriň ogly:

- "Daşy meniňki"- diýär.

Ykisi at salyp barýarlar, görseler kejebäniň içinde bir gyz bar, iyme-içme-de seret-de otur.

Bular baryp:

- "Aý, gyz, insmysyň, cynsmysyň dillen"- diýärler. Jogap bolmandyr.?"Lal bolsa-da bolýar"-diýip, ony padyşanyň ogly özüne aýal edýär.

Aradan bir yyl geçýär.Olaryň bir ogly bolýar. Bu oglan dörd-bäş ýaşýar. Akpamyk onda-da dil açmaýar.

Padyşanyň ogly:

- Akpamyk-a sagaljak däl, gel, ýene bir aýal alayyn-diýip gelin gözlemäge çykýar.

Akpamyk öz içinden:"bu betbagylyk hemme ýerde maňa ziýan getirýär" diýip, gahary gelip, çörek, zad bişirmän oturýar.

Akpamygyň ogly gelip:

- "Eje, çörek"- diýär.

Akpamyk geplemän, ogluna çörek hem bermän, gynanyp oturan. Ogly gahary gelip, ejesiniň ýeňsesinden kakyp:" eje çörek diyän" diýip iteleýär welin, Akpamygyň bogazyndaky gurşun "lak" edip gaçýar, şeydip onuň dili açylýar.

Akpamyk:

- "Oglum, gulagyma-da bir ur!"- diýär.

Ogly gulagyna urýar, gulagyndaky hem gaçýar, gulagy hem açylýar."Beyleki gulagyma hem ur" diýär, ogly ol gulagyna hem urýar, Akpamygyň ol gulagundaky gurşun hem gaçyp, sag adam bolýar.

Padyşanyň ogly hem bir aýal alyp gelýär. Bular gelen wagty Akpamyk süýt gaýnadyp oturanmyş, birden süýt çogup, gazanyň daşyna dökülip başlaýar. Täze gelen gelin atyň üstünden:

- "Akylsyz aýal, süýt döküldi !"- diýip, gygyrýar. Heniz gelip atdan düşmedik geliniň beyle zäherli sözlerine Akpamyk:

Geline bak, geline,

Gele-gelmän diline,

Geler eýer gaşynda,

Gözi ojak başynda- diýip

jogap berýär.

Şondan soň şazadanyň buyrugy bilen Akpamygyň dili acylany üçin jar üstüne jar çekdirip, toy-tomaş etdirjegini bildirýär. Täze alan gelini atdan düşürmän iyzyna iýberip, Akpamyk bilen hoş ýaşaberýär.

Akpamyk doganlarynyň gelerine umytly bolup, ogluna altyn aşyk ýasap, aşygyňy ataňda:

"- Akpamygyň ogly men,

Ýekýagyrynyň ýegeni men,

Altyn aşygym, alça gop,

Ýedi daýymyň başy üçin,

Yň kiçisi Baýramdyr,

Baýram daýym başy üçin,

Altyn sakgam, alça gon!" Diýip, öwretýär.

Yndi habary Akpamygyň ýedi doganyndan alaylyň. Olaryň iň kiçisi Baýram:

- "Bize şeýle ýagşylyk eden doganymyzy düýä mündürip göýberdik, bu yyl ýedi yyl boldy, öldümi, barmy, biziň habarmyz ýok, geliň onuň ugruna çykaýlyň" diýär.

Başgalar hem muny dogry bilip, ýedi doganyň her haýsy bir şäherden başlap ugraýar.

Ýekýagyryn bir şähere barýar, bir tofar aşyk oynap ýören oganlary görýär. Yçinde biyriniň elinde altyn aşyk, ol her gezek atanda:

- Akpamygyň ogly men,

Ýekýagyrynyň ýegeni men,

Altyn aşygym, alça gop,

Ýedi daýymyň başy üçin,

Yň kiçisi Baýramdyr,

Baýram daýym başy üçin, Altyn

sakgam, alça gon!" Diýär.

Ýekýagyryn bularyň ýanyna gelip:

- "Aý, ogan, ýene bir aýt!" - diýär.

Akpamygyň ogly ýene aşygy atyp:

- Akpamygyň ogly men,

Ýekýagyrynyň ýegeni men,

Altyn aşygym, alça gop,

Ýedi daýymyň başy üçin,

Yň kiçisi Baýramdyr,

Baýram daýym başy üçin,

Altyn sakgam alça gop!" Diýär welin, daýsy ony tanyp:

- Hany, oglum, ýöri öýünizi görkez- diýär. Oglanyň iyzyna düşüp baýar, Akpamyk doganyny görüp, begip, hal-ahwal soraşýarlar. Akpamyk başyndan geçenleri biyr-biyr aýdýar.

Dogany bu zatlary eşidip gaty geň galyr. Ol bir näçe gün galyp, iyzyna gaýtmakçy bolýar. Akpamyk bir topar möý-möjek tutduryp, ýedi halta tikip, haltalaryň altysyny möý, çyiýandan dolduryp, birine bolsa nohutly kişmişden dolduryp:

"- Şu altysy uly gelnejelerime, şuny hem iň kiçi gelnejeme ber!"- diýip, nohutly kişmiş salnan haltany aýratyn görkezýär.

Baýram öz obasyna gelip, her aýala bir haltany berýär.

Aýallar:

- "Baldyzymyz sowgat iýberipdir"- diýip, haltalara ellerini sokýarlar welin, ellerinden möý-çyýan çakyp, öldire getirýär. Yň kiçi gelnejesi haltany açyp görse içi doly nohutly kişmiş diýär.

Ýekýagyryn doganlaryny çagyryp, Akpamygyň başyndan geçen günlerini aýdip berýär. Ýedi dogan:" Akpamagýa şeyden bolsalar, aýallarmyzy ýok etmeli"- diýip geňeşýärler.

Akpamyk doganlaryndan hoşhal bolup, rahat hem bagytly ýaşaberýär. Doganlary hem täzededen öýlenip, hamrak gelinler alyp maksat-myradlaryna ýetip, Akpamyk bilen baryş-geliş edip agzybirlikde ýaşap ýörler.